

MOŽNOSTI FINANCOVANIA KNIŽNÝCH PUBLIKÁCIÍ

MGR. MARTINA BAŤKOVÁ

The article deals with the possibilities of financing the publishing of books offered by the public and private sectors to the interested parties. It gives an overview of the subsidy policy of the Ministry of Culture of the Slovak Republic and particularly the activities of various public funds and institutions under the auspices of the Ministry of Culture. Moreover, it presents some financing activities based on the private sector's participation, such as sponsorship, crowdfunding, and hybrid publishing.

Keywords: subsidy policy; Ministry of Culture of the Slovak Republic; Slovak literature; funds; crowdfunding; sponsorship; hybrid publishing

Redukcia čitateľov sa často spája s 21. storočím. Neustále produktívny knižný trh u nás i v zahraničí dokazuje, že pokles čísel milovníkov kníh nie je taký obrovský, ako sa na prvý pohľad zdá. Hoci slovenský knižný trh patrí medzi malé svojho druhu, nedá sa hovoriť o nedostatku titulov, práve naopak – vydavateľstvá každoročne prinášajú stovky kníh domácej i zahraničnej proveniencie a nemalý rozmach zaznamenávajú aj knihy vydávané autormi, ktorí sa rozhodli pre cestu samovydavania.

MOŽNOSTI FINANCOVANIA VYDAVATEĽSTIEV

Vydavateľská činnosť je z podnikateľského hľadiska stále iba biznis, ktorý si vyžaduje neustály prínos financií pre svoju úspešnú existenciu. Financie môže subjekt získať z vlastných alebo cudzích zdrojov. Medzi vlastné zdroje patrí kapitál vydavateľa. Druhá alternatíva je o čosi bohatšia na možnosti získavania financií – patria sem rôzne peňažné dary od súkromných inštitúcií alebo fondy/dotácie. Zdroje externého financovania môžeme rozčleniť do dvoch kategórií, a to štátna, verejnoprávna sféra a súkromná sféra, ktoré poskytujú rôzne formy peňažnej podpory, napríklad dotácie, štipendiá, granty.

FORMY ŠTÁTNEJ PODPORY

Keďže jazyk je už odnepamäti symbolom suverénneho štátu a literatúra reflektuje vyspelosť krajiny, nie je prekvapivé, že o rozvoj kultúry sa zaujíma aj samostatný štát. Mnohé krajiny evidujú rôzne formy štátnej podpory zameranej na knižnú kultúru, spomenúť môžeme daňové úľavy, pevne stanovené ceny kníh, znížené alebo úplne zrušené poštovné na knižné zásielky, programy na podporu knižníc či priamu podporu vydávania kníh domácej proveniencie (Pistorius, 2011, s. 14 – 16).

Grantové programy, podprogramy a fondy

Na Slovensku je zaužívaná podpora od štátu, ale aj zo samosprávnych krajov či miest, ktoré majú osobitné grantové programy. V rámci tejto sféry spomenieme dotačnú politiku Ministerstva kultúry Slovenskej republiky, ktoré každoročne vytvára grantové programy, v rámci ktorých záujemcovia môžu žiadať o finančný príspevok.

Žiadateľom o grant môžu byť fyzické aj právnické osoby či rôzne organizácie, ktoré nie sú odsúdené za „úmyselný trestný čin proti majetku“ a nemajú evidované daňové nedoplatky. Žiadateľove vlastné

financie by mali dokázali pokryť 5 % výdavkov z celkového rozpočtu projektu (MK SR, 2020, s. 2).

Spomenúť môžeme grantový program Umenie, ktorý „je zameraný na podporu vydávania knižných publikácií v slovenskom jazyku určených do distribučnej siete v Slovenskej republike, najmä pôvodnej, výberovo prekladovej, umenovednej a spoločenskovednej literatúry, umeleckých a kultúrnych časopisov, časopisov pre deti a mládež, aktivít z oblasti literatúry a knižnej kultúry“ (OPR, 2015, s. 7).

V rámci podprogramu sa dotačná politika orientuje na „vydávanie prekladovej umeleckej literatúry, vydávanie pôvodnej a prekladovej umenovednej a spoločenskovednej literatúry, vydávanie umeleckých a kultúrnych časopisov, aktivity z oblasti literatúry a knižnej kultúry, vydávanie umeleckej literatúry a časopisov pre deti a mládež, vydávanie pôvodnej slovenskej umeleckej literatúry“ (OPR, 2015, s. 7 – 9).

Podpora literatúry z Ministerstva kultúry SR bola v minulosti širokospektrálne zameraná, snažila sa pokryť všetky aspekty a podporila nemalý počet projektov

(napr. knihu básní *Smrekový les*, (Modrý Peter, 2009) od Rudolfa Juroľka alebo *Bordeline* (Marenčin, 2014) od Ivany Gibovej) V roku 2016 sa dotačná politika zmenila a podpora literatúry sa presunula pod gesciu Fondu na podporu umenia. Ide o verejnoprávnu inštitúciu „podpora umeleckých aktivít, kultúry a kreatívneho priemyslu“, ktorá vznikla v roku 2014 na základe zákona č. 284/2014 Z. z., a to na podnet Jozefa Kovalčika. S podporou činnosťou však fond začal až v novembri 2015, teda po tom, ako bol plne organizačne i strategicky sfunkčnený a vytvorili sa ideálne pravidlá podávania žiadostí a ich schvaľovania (Kovalčík, 2015, s. 15). Hoci dotačná politika fondu je rozsiahla, spomenieme len podporné aktivity súvisiace s literatúrou – tvorba a vydávanie umeleckej literatúry pre deti a mládež, tvorba a vydávanie pôvodnej umeleckej literatúry, tvorba a vydávanie prekladov umeleckej literatúry, organizovanie literárnych festivalov, súťaží, publikovanie tlačených a internetových časopisov, organizovanie kultúrno-vzdelávacích aktivít a iné (FPU, 2020a).

Hoci fond poskytuje žiadateľom dotácie relatívne krátko, v oblasti podpory vydávania slovenskej literatúry je jeho aktivita mimoriadne plodná. Za takmer

6 rokov s jeho pomocou vyšlo viac ako 650 kníh, a to ako umeleckej, tak i náučnej a odbornej či literatúry faktu. Spomenieme napríklad súborné dielo Ľubomíra Feldeka *Životopis vo veršoch* (2016) či *Gundžovníky* (2018) od Júliusa Satinského (FPU, 2020b).

Okrem FPU na Slovensku v minulosti pôsobili aj iné fondy zamerané na podporu literatúry, a to Štátny fond kultúry Pro Slovakia, ktorý spadal pod gesciu ministerstva

kultúry alebo národnokultúrna verejnoprávna inštitúcia Literárny fond, ktorý záujemcom od roku 1954 poskytuje rôzne krátkodobé aj „dlhodobé tvorivé štipendiá, študijné a cestovné štipendiá na získavanie materiálov, tvorivé štipendijné pobyty, jednorazové i mesačné sociálne podpory, príspevky na prepisy rukopisov, odmeňovanie významných literárnych diel“ (Sokolová, 2005, s. 10) a zároveň dodnes usporadúva súťaže a udeľuje ocenenia, ktoré sú spojené s finančnou odmenou.

FORMY SÚKROMNEJ PODPORY

Nadácie, združenia a granty

Okrem štátnej a verejnoprávnej sféry finančnej podpory existuje aj súkromná sféra, v rámci ktorej je dotačný systém bohato rozvinutý – niektoré inštitúcie majú vo vedení nadšených filantropov, ktorých charitatívne projekty vnútorne naplňajú, iné spoločnosti dotačnú politiku vnímajú ako výhodný

marketingový ťah. Spomenúť môžeme napríklad Nadáciu Tatra banky, ktorá vznikla v roku 2004 z iniciatívy Tatra banky ako samostatná sekcia

zameraná na podporu a rozvoj vzdelávania, umenia či kreatívnych experimentálnych nápadov a projektov. Nadácia sa primárne zameriava na podporu študentov, pedagógov či stredných i vysokých škôl, zároveň podporuje aj skúsených, etablovaných umelcov a rôznych začiatokníkov, laikov, ktorí prejavujú snahu, zručnosti a ambície.

V rámci grantového systému sa orientuje tromi primárnymi smermi. Ide o otvorené grantové programy. V nich nadácia určuje základné idey, ktorých sa program bude pridŕžovať. Takto sa iniciuje sféra,

do ktorej chce nadácia investovať financie. Napokon predstavuje rôzne podprogramy, prostredníctvom ktorých sa záujemcovia môžu uchádzať o dotácie, napr. podprogram Viac umenia, ktorý sa zameriava na umelecké projekty v rôznych oblastiach vrátane literatúry. Podpora partnerských projektov je založená na spolupráci s organizáciami propagujúcimi totožné, resp. podobné myšlienky ako nadácia a podpora výnimočnosti, ktorá je orientovaná na tých, ktorí prejavia mimoriadnu aktivitu, nadšenie, snahu a výsledky v daných oblastiach a na piedestáli bude „rozvoj a ochrana duchovných hodnôt, vzdelávanie a zachovanie prírodných a kultúrnych hodnôt“ (Nadácia TB, 2020e).

Združenie vydavateľov a kníhkupcov Slovenskej republiky (ZVKS) od roku 1991 funguje ako samostatná dobrovoľná organizácia s cieľom združovať ľudí zaoberajúcich sa literatúrou, reprezentovať ich záujmy

a podporovať ich úsilie šíriť knižnú kultúru.

Cieľom a poslaním ZVKS je „*nadväzovať a udržiavať kontakty s príbuznými inštitúciami doma a v zahraničí, napomáhať v rámci svojich možností svojim členom pri riešení závažných problémov s orgánmi štátnej správy a inými právnymi subjektmi, koordinovať a zabezpečovať spoločensky prospešné služby svojim členom, [...] zriaďovať a spravovať fondy, ktoré slúžia spoločným záujmom členov, iniciovať, prerokúvať a pripomienkovať legislatívne návrhy, vykonávať ďalšie vydavateľsko-obchodné aktivity, ktorými ho členovia združenia poveria, podporovať vydavateľov a kníhkupcov Slovenskej republiky pri výkone ich podnikateľskej a nepodnikateľskej činnosti týkajúcej sa šírenia knižnej kultúry vrátane poskytovania finančnej a inej hmotnej návratnej a nenávratnej pomoci*“ (ZVKS, 2020c). Hoci dotácie na vydávanie knižných publikácií sú v rámci združenia skôr okrajovou záležitosťou, predsa len je to činnosť, ktorou sa ZVKS zaoberá. Z kníh, ktoré boli vydané s finančnou podporou združenia môžeme spomenúť napríklad novelu *Ema a Smrtihlav* (Artforum, 2014) od zosnulého spisovateľa Petra Krišťačka.

Self-publishing

Možnosť tradičného vydávania nie je dostupná pre každého autora. Self-publishing, ktorý vznikol vďaka

neustále napredujúcim technológiám digitálnej tlače, umožňuje vydanie a sprístupnenie knihy prakticky komukoľvek. Samofinancovanie (radíme ho do súkromnej sféry) ľuďom ponúka možnosť publikovať vlastné texty. Je to postup podstatne zložitejší ako tradičné vydávanie najmä preto, lebo autor musí text nielen napísať, ale ho aj skorigovať, zalomiť a graficky upraviť (Rich, 2006, s. 9).

Rovnako ako vydavateľstvá, tak aj spisovatelia, ktorí si zvolia cestu self-publishingu, môžu ako fyzické osoby požiadať o dotácie z rôznych inštitúcií, ale zároveň môžu publikovanie knihy samofinancovať. Samozrejme, aj v prípade, že sa autori rozhodnú vydanie knihy financovať z vlastných zdrojov, majú možnosť postupovať viacerými smermi. Tou najočividnejšou alternatívou je skutočne hradiť celý proces „z vlastného vrecka“, ale existujú aj iné riešenia, napríklad crowdfunding, sponzoring či hybrid publishing.

Crowdfunding

Crowdfunding je inovatívny spôsob financovania a ako už samotný názov signalizuje, kampane tohto typu fungujú na princípe získavania menších príspevkov od veľkého počtu ľudí s cieľom financovať konkrétny projekt; aj preto sú väčšinou organizované v online sfére (Národná banka Slovenska, 2019).

Kampane takéhoto typu sa klasifikujú na základe spôsobu získavania príspevkov – väčšina crowdfundingových spoločností funguje na princípe „all or nothing“ (všetko alebo nič), čiže na princípe fixného financovania. Nájdu sa však aj také, ktoré poskytujú možnosť flexibilného financovania projektov. Z bezpečnostného hľadiska je pre darcov výhodnejší práve „all or nothing“. V prípade, ak projekt nezíska ideálnu sumu na realizáciu, tak sa im príspevkov v plnej výške vráti. Naopak, flexibilne financované „nápadky“ si darovanú čiastku môžu ponechať a využiť ju aspoň na prilepšenie si (StartLab, 2019). Ako uvádza Národná banka Slovenska (2019): „*Pri crowdfundingu ide o spoluprácu troch subjektov*“, a to autora projektu, ktorý chce získať financie na jeho realizáciu, crowdfundingovej platformy, ktorá ideu v rámci kampane sprístupní „darcom“ a podporovateľov, resp. investorov projektu, ktorí prispievajú menšími alebo väčšími čiastkami. Takáto spolupráca môže mať rozličné formy: modely s protiplnením, modely bez protiplnenia či hybridné modely. Na Slovensku je dominantný práve prvý spomínaný model, ktorý

zastrešuje tri typy kampaní – investičný crowdfunding, požičiavanie a model založený na odmene, pri ktorom darcovia získavajú materiálnu odmenu, napríklad výrobok alebo službu od tvorcu projektu.

V súčasnosti u nás funguje len jedna crowdfundingová platforma *StartLab*, ktorú v marci 2015 vytvorila Nadácia Centra pre filantropiu.

Ako sa vyjadrila projektová manažérka Zuzana Zaťovič, ich cieľom bolo vytvoriť „portál, ktorý dáva priestor inšpiratívnym, kreatívnym, verejnoprospešným projektom, ktoré pomáhajú zlepšiť našu krajinu“ (Ambrózová, 2018).

Záujemcom poskytuje možnosť finančnej podpory na princípe fixného financovania „all or nothing“ (ak sa projekt nevydarí, všetky peniaze sa vracajú na účty dobrodincov), ale aj flexibilného príspevku (ten získa tvorca aj napriek neúspechu nápadu). Jednotlivé kampane na portáli figurujú ako „spustené“ na určitý čas (30 – 45 dní), to je podľa tvorcov platformy ideálny priestor na vyzbieranie potrebných príspevkov. Samozrejme, ani takáto prezentácia „žiadostí o pomoc“ nie je úplne zadarmo. Tvorcovia nápadov síce nemusí platiť nijaké registračné poplatky, ak je projekt úspešný, z vyzbieranej sumy sa odpočítajú poplatky za bankové transakcie a príspevok na prevádzkovanie (StartLab, 2019). Portál ponúka možnosť zapojiť sa s nápadmi širokého zamerania, pričom záujemcovia môžu byť fyzické i právnické osoby. Jednotlivé projekty však prechádzajú schvaľovacím procesom, aby sa eliminovala eventualita výskytu ideí s rasistickým, sexistickým či iným neetickým spôsobom.

StartLab už od samotného začiatku fungovania podporuje aj literárne počiny. Z úspešných nápadov môžeme spomenúť *Spevník Lasica + Filip + Satinský* (Literárna bašta, 2019), na ktorého tvorbe sa podieľal kolektív autorov, či tradično-netradičnú kuchárku Nikoľety Kováčovej *Slovegán* (Moloko Ventures, 2019).

Sponzoring

V mnohých vyspelých krajinách, ktoré kultúru a literatúru považujú za integrálnu súčasť prosperujúcej spoločnosti, funguje tzv. sponzoring. Ten americká profesorka psychológie Susan Friedmanová (2019) definuje ako finančne alebo podobne orientované podporné aktivity, vďaka ktorým firmy dosahujú

špecifické ciele a zvyšujú vlastnú konkurencieschopnosť. Ide o obojstranne výhodné partnerstvo, pretože iniciátor projektu získa potrebné financie na jeho realizáciu a spoločnosť sa zviditeľní, dostane sa do povedomia občanov, čím sa zvyšuje pravdepodobnosť, že získa nových zákazníkov.

Hoci sponzoring predstavuje možnosť získať financie na zrealizovanie rozličných projektov, na Slovensku dosiaľ rozvinutý nie je najmä preto, že aj napriek dlhoročným pokusom stále nie je právne ukotvený (Alexová, 2018). Samozrejme, žiadna právna norma sponzorstvo umenia nezakazuje ani ho nijako neobmedzuje, problém však mnohé spoločnosti vidia v absencii takéhoto zákona, teda v nemožnosti uplatniť si daňové úľavy, ktoré sú s touto aktivitou spojené.

Aj napriek tomu, že v rámci umenia nemôžeme hovoriť o existencii „oficiálneho“ zmluvami právne podchyteného sponzorstva, šikovní si cestu dokážu nájsť – existujú firmy, ktoré pravidelne prispievajú na knižné projekty napr. formou platných reklám (Alexová, 2018). V praxi to vyzerá asi tak, že logo organizácie „zdobí“ obálku či prebal knihy, firma je zastúpená vo venovaní či značnej časti poďakovania, v drastických prípadoch môže zasahovať do názvu knihy či celkovej grafickej podoby diela. Hoci spôsob existuje, predsa len musíme poznamenať, že sponzoring literatúry je aj v rámci podpory umenia či kultúry skôr okrajovou záležitosťou a na svoj rozmach na Slovensku ešte čaká.

Hybrid publishing

Do súkromnej sféry financovania zaraďujeme aj tzv. hybrid publishing, ktorý Moormanová vo svojej publikácii *Self-Publishing: Sharing the Secret* (2016, s. 6) definovala ako zmiešaný typ vydávania. Je to spôsob publikovania prostredníctvom tretieho sektora, resp. spoločnosti, ktorá za servisný poplatok zabezpečí vydanie knihy. Hoci hybrid publishing sprostredkováva vydanie, vydavateľom nie je firma, ale samotný autor, ktorý celý proces financuje. Spoločnosť so spisovateľmi uzatvára zmluvu, vďaka ktorej má istý profit z predaja publikovanej knihy.

V Slovenskej republike je hybrid publishing pomerne ojedinelý, avšak nie neexistujúci. Reprezentujú ho napríklad internetové portály *Písacie pero* a *Publico*, ktoré záujemcom ponúkajú jazyko-

vú a redakčnú korektúru, návrh obálky a sadzby, tlač, pomoc s marketingom a distribúciou, ale aj možnosť vydať knihu v elektronickej podobe (Písacie pero, 2020). Do dnešného dňa využili portály stovky záujemcov, autorov poézie, prózy, detskej, motivačnej i odbornej literatúry. Spomenúť môžeme napr. *Od Tatier k Babylonu* (2018), ktorú napísal Štefan Konkol, *Mafia na juhu – Strach a hrôza* (2019) od Gustáva Murína či *Ako som vozil Nórov* (2018) od Ondreja Sokola (PUBLICO, 2020).

Môžeme teda konštatovať, že finančná podpora vydávania literatúry na Slovensku je pomerne rozvinutá a jej úroveň je relatívne uspokojivá, a to tak v štátnej, ako aj vo verejnoprávnej či súkromnej sfére, avšak stále má isté nedostatky (nízka informovanosť záujemcov, neexistujúci sponzorský zákon), ktoré by bolo vhodné odstrániť. Myslíme si, že prijatím vhodných opatrení by sa úroveň a kvalita poskytovaných služieb ešte zvýšila, a tak by sa možno stali pre záujemcov ešte atraktívnejšími.

LITERATÚRA

- ALEXOVÁ, Jana. 2018. Športovci áno, my nie? Umelcom chýba sponzoring v kultúre. In *SME* [online]. 19. 12. 2018. [cit. 2020-7-2]. Dostupné na: <https://kultura.sme.sk/c/22011261/roky-sa-o-nom-hovori-nikto-ho-nevidel-lassakova-slubu-je-zakon-o-kulturnom-sponzoringu.html>.
- AMBRÓZOVÁ, Mária. 2018. Predstavujeme StartLab, platformu pre podporu zmysluplných projektov. In *www.startitup.sk*. [online]. 2. 9. 2018. [cit. 2019-7-3]. Dostupné na: <https://www.startitup.sk/predstavujeme-startlab-platformu-pre-podporu-zmysluplnych-projektov/>.
- Fond na podporu umenia. 2020a. Literatúra. In *www.fpu.sk*. [online]. 2020. [cit. 2020-7-1]. Dostupné na: <https://www.fpu.sk/sk/literatura>.
- Fond na podporu umenia. 2020b. Literárne prehliadky, festivaly, súťaže. In *www.fpu.sk*. [online]. 2020. [cit. 2020-7-1]. Dostupné na: <https://fpu.sk/sk/moznosti-podpory/struktura-podpory#c512>.
- FRIEDMAN, Susan. 2019. Why Your Marketing Plan Should Include Sponsorship. In *www.thebalancesmb.com*. [online]. 7. 10. 2019. [cit. 2020-6-28]. Dostupné na: <https://www.thebalancesmb.com/sponsorship-a-key-to-powerful-marketing-22952-76>.
- KOVALČIK, Jozef. 2015. *Projekt rozvoja Fondu na podporu umenia*. [PDF]. 19 s.
- MINISTERSTVO KULTÚRY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2020. Charakteristika grantového systému MK SR v roku 2008. In *www.culture.gov.sk*. [online]. 2020. [cit. 2020-6-19]. Dostupné na: <http://www.culture.gov.sk/vdoc/378/charakteristika-grantoveho-systemu-mk-sr-v-roku-2008-d3.html>.
- MOORMAN, Phyllis. 2016. *Self-Publishing. Sharing the Secrets*. Grand Junction, Colorado: Raven Books, 2016. 224 p. ISBN 978-0-9963990-5-0
- NADÁCIA TB. 2020. Poslanie a programová stratégia. In *www.nadaciatatrabanky.sk*. [online]. 2020. [cit. 2020-6-27]. Dostupné na: <http://www.nadaciatatrabanky.sk/index.php/o-nadacii/poslanie-nadacie-tatra-banky/>.
- NÁRODNÁ BANKA SLOVENSKA. 2019. Crowdfunding. In *www.nbs.sk*. [online]. 2019. [cit. 2019-6-22]. Dostupné na: <https://www.nbs.sk/sk/dohlad-nad-financnym-trhom/fintech/crowdfunding>.
- OPR. 2015. *Informácia pre žiadateľov o poskytnutie dotácie z rozpočtovej kapitoly Ministerstva kultúry Slovenskej republiky v programe UMENIE na rok 2015*. [PDF]. 20. 2. 2015. [cit. 2020-6-25]. 17 s. Dostupné na: <http://www.culture.gov.sk/vdoc/709/4-umenie-25e.html>.
- PISTORIUS, Vladimír. 2011. *Jak se dělá kniha*. Příbram: PISTORIUS & OLŠANSKÁ. 288 s. ISBN 978-80-87053-50-8.
- PÍSAČIE PERO. 2020. Vydanie knihy. In *www.pisaciepero.sk*. [online]. 2020. [cit. 2020-7-10]. Dostupné na: <http://pisaciepero.sk>.
- PUBLICO. 2020. Galéria. In *www.publico.sk* [online]. 2019 [cit. 2020-6-23]. Dostupné na: <https://www.publico.sk/galeria/>.
- RICH, Jason, R. 2006. *Self-Publishing for Dummies*. Indianapolis, Indiana: Wiley Publishing, Inc., 2006. 384 p. ISBN-13: 978-0-471-79952-8.
- SOKOLOVÁ, Eva. 2005. *50 rokov činnosti Literárneho fondu. 1954 – 2004*. Bratislava: AnaPress Bratislava, 2005. 350 s. ISBN 80-89137-16-4.
- STARTLAB. 2019. Pre autorov. In *www.startlab.sk*. [online]. 2019. [cit. 2019-6-27]. Dostupné na: <https://www.startlab.sk/pre-autorov/>.
- ZDRUŽENIE VYDAVATEĽOV A KNÍHKUPCOV SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2020. Stanovy. In *www.zvks.sk*. [online]. 2020. [cit. 2020-6-25]. Dostupné na: <https://zvks.sk/stanovy/>.